

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی
وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته اندیشه سیاسی در اسلام

عنوان:

**تاثیر مبانی ایدئولوژیک جمهوری اسلامی ایران بر روابط با جمهوری اسلامی
پاکستان**

استاد راهنما:

دکتر صدرالدین موسوی

استاد مشاور:

دکتر منصور انصاری

پژوهشگر:

واحد اصغری اوجاکی

تیرماه ۱۳۹۲

کلیه حقوق مادی و معنوی این پایان نامه متعلق به پژوهشکده می‌باشد.
چاپ پایان نامه و استخراج مقاله از پایان نامه باید به نام پژوهشکده، با تأیید استاد راهنما و با مجوز معاونت پژوهشی باشد.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ

الرَّحِیْمِ

تقدیم به:

شهداء و رزمندگان دوران هشت سال دفاع مقدس که با اراده الهی و ایمانی خود تمامی معادلات قدرتهای استعماری جهان را بنفع ملت ایران دگرگون نموده و ثابت کردند تجهیزات پیشرفته نیست که تقدیر ملتی را رقم می زند بلکه اراده انسانی است که سرنوشت می سازد.

و تقدیم به پدر و مادرم که طریقت رادمردی همراه با تلاش و اراده را به

من آموختند...

سپاسگزاری

سپاس خدای بزرگ که سپاسگذاری را بهای نیکی هایش و افزایش نعمت ها
قرار داده است...

خداوند با آفریدن همه موجودات جهان هدف عامی را برای تعالی بخشیدن آن
موجودات دنبال می کند و اگر این فرایند را در خلقت انسان ببینیم در خواهیم یافت که
پروردگار در آفرینش موجود ناطق (انسان) علاوه بر ابعاد تکوینی به فرایند خاص در
فطرت و ذات این موجود توجه داشته و ودیعه ای بسیار گرانقدر همچون گوهر
انسانیت برای تعالی بخشیدن و رسیدن به مقصد در وی به امانت گذاشته است ... در این
مسیر نیز با انتقال کلام خود بوسیله پیامبران راه را برای رسیدن به مقصد هموار نموده
است و دنبال آن معلمین شریف هستند که رسالت انبیاء را برعهده گرفتند..

در این مقال شایسته است از اساتید گرانقدر پژوهشکده در رشته اندیشه سیاسی در
اسلام بویژه جناب دکتر صدرالدین موسوی و دکتر منصور انصاری که مقام راهنمایی
اینجانب را در تدوین و پژوهش پایان نامه بر عهده داشتند تشکر و همچنین از مقام
ریاست و قایم مقام پژوهشکده امام خمینی (ره) که تجلی تواضع و مدیریت شایسته می
باشند قدردانی بعمل آورم و از خداوند متعال دعا برای سلامتی و توفیق روزافزون همه
آنها داشته باشم.

واحد اصغری اوجاکی

سوم تیرماه ۱۳۹۲

چکیده

پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد
رشته تحصیلی: اندیشه سیاسی در اسلام
عنوان پایان نامه: تاثیر مبانی ایدئولوژیک جمهوری اسلامی ایران بر روابط با جمهوری اسلامی پاکستان
نام و نام خانوادگی دانشجو: واحد اصغری اوجاکی
استاد راهنما: دکتر صدرالدین موسوی
استاد مشاور: دکتر منصور انصاری
تاریخ شروع پایان نامه: خرداد ماه ۱۳۹۱
تاریخ اتمام پایان نامه: تیرماه ۱۳۹۲
<p>پژوهش حاضر به بررسی تاثیر مبانی ایدئولوژیک جمهوری اسلامی ایران بر روابط با جمهوری اسلامی پاکستان می پردازد. روش به کار گرفته شده در این پژوهش تبیین علی است و مسئله اصلی که پژوهش به مقام پاسخگویی آن بر آمده است این است که آیا مبانی ایدئولوژیک سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر روابط با جمهوری اسلامی پاکستان تاثیری گذاشته است؟ عبارتی دیگر آیا پیروزی انقلاب اسلامی و دگرگون شدن گفتمان سیاست خارجی نظام سیاسی ایران و تأکید بر رویکردهای ایدئولوژیک، تاثیری بر روابط با کشور همسایه پاکستان بوجود آمده است؟</p> <p>در این فرآیند به لحاظ ویژگی های ج.ا.ایران و تأکید بر رویکردهای ایدئولوژیک، روشن است که دستگاه سیاست خارجی و دیپلماسی، توسعه روابط با کشوری چون پاکستان را در اولویت قرار می دهد و نیز براساس نگرش واقع گرایانه در سیاست خارجی در عین حفظ مطلوبیت ها با درک شرایط محیط بین المللی و نیز شناخت دقیق ظرفیتهای متنوع در سیستم ها و زیرسیستم های قدرت منطقه ای و بین المللی گسترش همکاری با این کشور جزء اصلی ترین حرکت سیاسی دستگاه دیپلماسی کشور قرار می گیرد. بر این اساس ابتدا به جایگاه مبانی ایدئولوژیک در جهان بینی اسلام با دو بخش خاص و عام اشاره گردید و سپس به تاثیر ایدئولوژی بر سیاست خارجی نظام بر محور توسعه روابط با کشور همسایه و مسلمان پاکستان بعنوان یکی از مهمترین متغیرهای سیاسی و عقیدتی مورد توجه قرار گرفت. در این راستا محقق با بررسی مبانی ایدئولوژیک و کارکردهای آن و نیز سیاست خارجی ج.ا.ایران پژوهش حاضر را با محوریت ۵ مولفه؛ ۱- تمامیت ارضی، ۲- تامین استقلال، ۳- ایدئولوژیک، ۴- توسعه روابط با پاکستان، ۵- راهکارهای پیشنهادی به پایان رسانده است.</p> <p>کلید واژه ها: مبانی ایدئولوژیک، سیاست خارجی، رویکردهای ایدئولوژیک، امنیت ملی، تهدید و فرصت.</p>

Abstract:

University of Imam Khomeini and Islamic Revolution

Degree: Masters
Field: political Thought in Islam
Subject: Ideological basics of Islamic Republic of Iran upon the relations with Islamic Republic of Pakistan
Student name: Vahed Asghari
Supervisor: Dr. seyed sadrodin mosavi
Advisor: Dr. mansor ansari
Start Date of thesis: june 2012
Completion Date of thesis: july 2013
<p>This study examines the impact of the ideological impact of the Islamic Republic of Iran upon the relations with the Islamic Republic of Pakistan.</p> <p>This study has been done via methodology of casual examples and its focus is on the outcome of main issue i.e whether ideological foundations of the Islamic Republic of Iran's foreign policy have an impact on relations with the Islamic Republic of Pakistan? In other words, whether the success of the Islamic Revolution, the change in the foreign policy discourse in the political system of Iran and ideological approaches highlights the impact on relations with neighboring country Pakistan?</p> <p>In this regard, according to priority bases, it is clear that the origin of foreign policy and diplomacy gives priority to the development of relations with a country like Pakistan would prioritize and also based on a realistic view of foreign policy while recognizing the desirability of maintaining an international environment and understanding of various capacities and systems and regional and international power subsystem as well as cooperation with this country including the main part of diplomacy of the country i.e the political movement.</p> <p>So on the bases of above research, first the ideological impact on the Islamic world has been mentioned with both general and special sections. Then the impact of ideology upon the external policy system on the development of relations with neighbor Muslim country Pakistan which has been considered as one of the most important variables and political ideology.</p> <p>In this regard, writer has finished the study of examining the ideological foundations and its functions as well as foreign policy of Islamic Republic of Iran, focused on five components:</p> <ul style="list-style-type: none">
- Integrity
- Provision of Independence
- Ideology
- Development of relations with Pakistan
- Recommendations & solutions <p>Keywords: Ideological Foundations, Foreign Policy, Ideological approaches, National Security, Threats and Opportunities</p>

الخلاصه

معهد الامام الخميني و الثورة الاسلاميه

المرحلة الدراسيه : الماجستير
النوع الدراسى : الفكره السياسيه فى الاسلام
عنوان الرساله: تأثير المبادئ الايدئولوجيه للجمهوريه الاسلاميه الايرانيه على العلاقات مع الجمهوريه الاسلاميه الباكستاني
اسم و شهره الطالب: واحد اصغرى
الاستاذ المشرف: الدكتور سيد صدرالدين موسى
الاستاذ المستشار: الدكتور منصور انصارى
تاريخ بده الرساله: رجب ١٤٣٣
تاريخ ختمها: رمضان ١٤٣٤
يقوم هذا البحث بدراسه تأثير المبادئ الايدئولوجيه للجمهوريه الاسلاميه الايرانيه على العلاقات مع الجمهوريه الاسلاميه الباكستانيه والاسلوب المستخدم فى البحث هو الايضاح العلى . وان المساله الرئيسيه التى يقوم البحث بالاجابه عنها هى مايلى :
هل اثرت المبادئ الايدئولوجيه فى السياسه الخارجيه للجمهوريه الاسلاميه على العلاقات مع الجمهوريه الاسلاميه الباكستانيه ؟ بعبارة اخرى هل ان انتصارالثوره الاسلاميه وتحول خطاب السياسه الخارجيه للنظام السياسى فى ايران والتاكيد على الاتجاهات الايدئولوجيه ترك تأثيراً على العلاقات مع الباكستان الجاره ؟
فى هذه العمليه وبحكم خصائص الجمهوريه الاسلاميه الايرانيه والتركيز على التوجهات الايدئولوجيه من الواضح ان جهاز السياسه الخارجيه والدبلوماسيه تضع فى اولويه اعمالها تنميه العلاقات مع دوله كالباكستان وكذلك على اساس الرؤيه الموضوعيه لدى السياسه الخارجيه وكذا الحفاظ على النتائج المثاليه وتفهم الظروف البيئيه الدوليه وايضا معرفه الطاقات المتنوعه بدقه لدى الانظمه والانظمه المنبثقه عن القوه الاقليميه والدوليه فان تطوير التعاون مع هذه الدوله تعتبر من اهم التحركات السياسيه للجهاز الدبلوماسى فى البلاد وعليه تم التطرق فى بادئ الامر الى مكانه المبادئ الايدئولوجيه فى الرؤيه العالميه الاسلاميه بجزئها الخاص والعام ثم اخذ بنظر الاعتبار تأثير الايدئولوجيا على سياسه النظام الخارجيه حول محور تنميه العلاقات مع دوله باكستان المسلمه الجاره كاحدى المتغيرات السياسيه والايدئولوجيه وبهذا الصدد ينهى الباحث من خلال دراسه المبادئ الايدئولوجيه ومحصلاتها وايضا سياسه ايران الخارجيه البحث الحالى حول ٥ محاور وهى :
١- سلامه الاراضى ٢- تحقيق الاستقلال ٣- الجانب الايدئولوجى ٤- تنميه العلاقات مع الباكستان ٥- الآليات المقترحه
الكلمات الرئيسيه : المبادئ الايدئولوجيه للسياسه الخارجيه ، الاتجاهات الايدئولوجيه ، الامن القومى ، التهديد والفرص .

فهرست مطالب

الف) - اجمالی

مقدمه ----- ۱۳

فصل اول:

مبانی ایدئولوژیک سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

- ❖ شناخت مبانی ایدئولوژیک و سیاست خارجی ----- ۱۷
- ❖ تشریح مبانی سیاست خارجی در نگاه مفهومی ----- ۲۸
- ❖ مبانی ایدئولوژیک سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ----- ۳۰
- ❖ تاثیر مبانی ایدئولوژیک بر سیاست خارجی ج.ا.ایران ----- ۳۳
- ❖ جایگاه ایدئولوژی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ----- ۴۹

فصل دوم:

تاثیر نگرش ها و رویکردهای ایدئولوژیک بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

- ❖ مباحث نظری (ساختار - کارگزار - رابطه ساختار و کارگزار) ----- ۵۶
- ❖ تفاوت رویکرد اسلامی با مفهوم ساختار و کارگزار ----- ۵۸
- ❖ انقلاب اسلامی و تاثیر آن بر شیعیان منطقه ----- ۶۳
- ❖ تاثیر ایدئولوژی بر رفتار کارگزاران (رهبران) جمهوری اسلامی ----- ۶۶
- ❖ فرایند منطقه گرایی و تاثیر ایدئولوژیک بر سیاست خارجی ----- ۷۰
- ❖ نوع نگاه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ----- ۷۶

فصل سوم:

بررسی روابط جمهوری اسلامی ایران و جمهوری اسلامی پاکستان

- ❖ مولفه های مهم دو کشور ایران و پاکستان ----- ۸۷

- ❖ -سیری در روابط سیاسی ایران و پاکستان بعد از پیروزی انقلاب اسلامی -----۱۰۷-
- ❖ روابط ایران و پاکستان پس از خروج ارتش شوروی (سابق) از افغانستان -----۱۱۰-
- ❖ تکوین فرایند ایدئولوژی گرایبی و رشد اسلام رادیکال در پاکستان----- -- ۱۱۶
- ❖ فرجام سخن:----- - - - - - ۱۴۷

فصل چهارم:

تاثیرمبانی ایدئولوژیک سیاست خارجی ج.ا.ایران در ایجاد فرصت یا محدودیت در روابط با

پاکستان

- ❖ تعاریف واژه های تهدید و فرصت؛----- ۱۳۶
- ❖ جایگاه سیاست خارجی در شناسایی فرصت و تهدید-----۱۳۷
- ❖ رویکرد های نظری به سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران-----۱۳۸
- ❖ راهبرهای مهم استراتژیک در سیاست خارجی ج.ا.ایران-----۱۴۹
- ❖ راهکارهایی برای فرصت سازی جهت تامین منافع ملی کشور----- ۱۶۸
- ❖ راهبرد فرصت سازی با احیاء روابط دو کشور ایران و امریکا؛ ----- ۱۷۰
- ❖ فرجام سخن----- ۱۷۱

فهرست مطالب

ب) - تفضیلی

مقدمه ----- ۱۲

فصل اول:

مبانی ایدئولوژیک سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

❖ شناخت مبانی ایدئولوژیک و سیاست خارجی

۱- تعریف مبانی ----- ۱۷

۲- تشریح مبانی در نگاه مفهومی ----- ۱۸

❖ ایدئولوژی و سیاست خارجی ----- ۱۹

۱- ۱- تعریف ایدئولوژی ----- ۱۹

۲- ۱- کارکرد ایدئولوژی ----- ۲۱

۳- ۱- کاربرد ایدئولوژی در ایران ----- ۲۲

۴- ۱- ایدئولوژی اسلامی ----- ۲۳

۳- تشریح مبانی ایدئولوژی در نگاه مفهومی ----- ۲۷

❖ تشریح مبانی سیاست خارجی در نگاه مفهومی ----- ۲۸

❖ مبانی ایدئولوژیک سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ----- ۳۰

❖ تاثیر مبانی ایدئولوژیک بر سیاست خارجی ج.ا.ایران ----- ۳۳

۱- روابط حسنه و صلح‌آمیز متقابل با دُول غیر محارب ----- ۳۵

۲- احترام به قراردادها و معاهدات ----- ۳۹

۳- حمایت‌های انسانی در سطح بین‌المللی ----- ۴۱

❖ جایگاه ایدئولوژی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ----- ۴۹

فصل دوم:

تأثیر نگرش ها و رویکردهای ایدئولوژیک بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

۱- گفتمان ایدئولوژیک سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

- ۱-۱- مباحث نظری (ساختار - کارگزار - رابطه ساختار و کارگزار) ----- ۵۶
- ۱-۲- تفاوت رویکرد اسلامی با مفهوم ساختار و کارگزار ----- ۵۸
- ۱-۳- نگرش و رویکرد ها در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ----- ۵۹
- ۱-۴- انقلاب اسلامی و تأثیر آن بر کارگزار ----- ۶۰
- ۱-۵- نقش امام خمینی (ره) بعنوان کارگزار انقلاب اسلامی ایران ----- ۶۱
- ۲- انقلاب اسلامی و تأثیر آن بر شیعیان منطقه، ----- ۶۳
- ۲-۱- ایدئولوژیک و سیاست خارجی ----- ۶۴
- ۲-۲- تأثیر ایدئولوژی بر رفتار کارگزاران (رهبران) جمهوری اسلامی ----- ۶۶
- ۲-۳- ایدئولوژی شیعی و قدرت ملی ----- ۶۸
- ۲-۴- اهمیت کارگزار و ساختار در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ----- ۶۹
- ۳- فرایند منطقه گرایی و تأثیر ایدئولوژیک بر سیاست خارجی ----- ۷۰
- ۳-۱- نوع نگاه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ----- ۷۶
- الف) - اهداف ملی ----- ۷۷
- ب) - اهداف فراملی ----- ۸۱
- فرجام سخن ----- ۸۴

فصل سوم بررسی روابط جمهوری اسلامی ایران و جمهوری اسلامی پاکستان

❖ الف) - مولفه های مهم دو کشور ایران و پاکستان

- ۱- مولفه جغرافیایی ----- ۸۷
- ۲- مولفه تاریخی ----- ۸۹
- ۳- مولفه فرهنگی ----- ۹۱
- ۴- مولفه مذهبی ----- ۹۲

- (۱) - تأثیر بر شیعیان ----- ۹۴
- (۲) - تأثیر بر اهل تسنن ----- ۹۷
- (۳) - تأثیر بر احزاب و رهبران :- ----- ۹۹
- (۴) - تأثیر انقلاب اسلامی بر دولتمردان پاکستان ----- ۱۰۳
- ❖ (ب) - سیری در روابط سیاسی ایران و پاکستان بعد از پیروزی انقلاب اسلامی -- ۱۰۷
- ۱ - موضع پاکستان در قبال جنگ عراق علیه ایران: ----- ۱۰۸
- ۲ - روابط سیاسی ایران و پاکستان بعد از پایان جنگ ایران و عراق ----- ۱۰۸
- ۳ - همکاریهای سازمانی منطقه ای دو کشور در بخش های اقتصادی و اجتماعی ۱۰۹
- ❖ (ج) - روابط ایران و پاکستان پس از خروج ارتش شوروی (سابق) از افغانستان: -- ۱۱۰
- ۱ - حمایت پاکستان از طالبان، تقابل سیاست خارجی ایران و پاکستان: ----- ۱۱۱
- ۲ - روند و فرایند شکل گیری گروه طالبان ، ----- ۱۱۲
- ❖ (د) تکوین فرایند ایدئولوژی گرایي و رشد اسلام رادیکال در پاکستان ----- ۱۱۶
- ۱ - تأثیر بنیادگرایی اسلامی پاکستان در سطح ملی ----- ۱۱۷
- ۲ - تأثیر بنیادگرایی اسلامی پاکستان در سطح منطقه ای ----- ۱۲۴
- ۳ - تأثیر بنیادگرایی اسلامی پاکستان در سطح بین المللی ----- ۱۲۹
- ❖ فرجام سخن: ----- ۱۳۱

فصل چهارم:

تاثیرمبانی ایدئولوژیک سیاست خارجی ج.ا.ایران در ایجاد فرصت یا محدودیت در روابط با پاکستان

- ❖ تعاریف واژه های تهدید و فرصت؛ ----- ۱۳۶
- ۱ - جایگاه سیاست خارجی در شناسایی فرصت و تهدید؛ ----- ۱۳۷
- ۲ - رویکرد های نظری به سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ----- ۱۳۸
- (۱) رویکرد آرمانگرایی در سیاست خارجی ج.ا.ایران: ----- ۱۴۰
- (۲) رویکرد واقع گرایی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران؛ ----- ۱۴۱
- (۳) رویکرد گفتمانی در سیاست خارجی ج.ا.ایران؛ ----- ۱۴۳

- ۴) رویکرد ژئوپولیتیک در سیاست خارجی ج.ا.ایران:----- ۱۴۵
- ۳- جایگاه امنیت ملی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران----- ۱۴۷
- ۴- راهبردهای مهم استراتژیک در سیاست خارجی ج.ا.ایران----- ۱۴۹
- ۱- جمهوری اسلامی ایران در شرایط جدید :----- ۱۵۰
- ۲- سیاست خارجی ایران با اولویت ژئوپولیتیک؛----- ۱۵۱
- ۵- اولویت های اساسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران----- ۱۵۳
- ۶- چالش های مطروحه در رابطه با مولفه ژئوپولیتیک و سیاست خارجی ایران----- ۱۵۴
- ۱- چالش کهن تنهایی استراتژیکی و ژئوپولیتیکی در ادوار مختلف؛----- ۱۵۴
- ۲- چالش های مستمر ژئوپولیتیکی و تغییر و تحولات متعدد مؤلفه های ژئوپولیتیکی؛ ۱۵۴
- ۳- سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و تحولات نظام بین الملل----- ۱۵۴
- ۷- نگاهی چالش و تهدیدات منطقه ای بر جمهوری اسلامی ایران----- ۱۵۵
- ۸- تهدید های پیش روی ج.ا.ایران در عرصه بین المللی ----- ۱۵۹
- ۹- تهدیدهای امنیتی در محیط پیرامونی ج.ا.ایران----- ۱۶۰
- ۱۰- چالش ها و رویکرد امنیتی ایران در مرزهای شرقی----- ۱۶۵
- ۱- بی ثباتی سیاسی دولت ها در کشورهای منطقه----- ۱۶۵
- ۲- رشد و تقویت جریان های افراطی سلفیگری----- ۱۶۵
- ۳- حضور نیروهای بیگانه در کشورهای منطقه----- ۱۶۵
- ❖ راهکارهای برون رفت از تهدیدها در سیاست خارجی ج.ا.ایران----- ۱۶۶
- ❖ راهکارهایی برای فرصت سازی جهت تامین منافع ملی کشور----- ۱۶۸
- ❖ -راهبرد فرصت سازی با احیاء روابط دو کشور ایران و امریکا؛----- ۱۷۰
- ❖ فرجام سخن----- ۱۷۱
- ❖ نتیجه گیری----- ۱۷۴
- ❖ فهرست منابع----- ۱۸۵

مقدمه

طرح و ساختار پژوهش

این بخش از پژوهش که با عنوان مقدمه ارایه می شود با ارایه طرح پژوهش و تبیین ساختار کلی آن شامل بیان مسئله ، ضرورت و اهمیت موضوع ، پرسش های اصلی و فرعی ، پیشینه ، فرضیه و قلمرو پژوهش اختصاص دارد. در این راستا سعی گردیده است به گونه ای اجمالی به اهم مباحث پرداخته شود.

۱- طرح پژوهش؛

۱-۱- مسأله

بدون شک حلقه اول در سیاست خارجی هر کشوری، گسترش روابط و توسعه همکاری با همسایگان خود است که در اولویت اصلی قرار می گیرد. ایران نیز همانند دیگر کشورها در هر دوره از سیاست خارجی خود گسترش روابط و همکاری با کشورهای همسایه را در اولویت قرار داده است. از اینرو با اعلام استقلال پاکستان در سال ۱۹۴۷، ایران جزء اولین کشورهایی بود که استقلال پاکستان را به رسمیت شناخت. این امر بیانگر سنت تاریخی در اهمیت استراتژیک این کشور برای کشورمان است. انقلاب اسلامی ایران نیز یکی از بزرگترین تحولات جاری در قرن معاصر بشمار می آید آثار سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و استراتژیکی آن در صحنه های داخلی، منطقه ای و بین المللی دارای ابعاد بسیار وسیعی بوده و تبعات گسترده ای بجای گذاشته است. از اینرو آثار منطقه ای و بین المللی پیروزی انقلاب اسلامی ایران برکسی پوشیده نیست. برهم خوردن تعادل موازنه قدرت و از بین رفتن فرایند حضور استعماری و تهیج و تشویق ملت های زجر کشیده و ستمدیده منطقه و جهان به قیام و متزلزل شدن پایه های استعماری از نتایج آشکار انقلاب اسلامی ایران می باشد. در این فرایند بدون تردید مبنای این انقلاب دینی بوده و بر پایه ایدئولوژی شکل گرفته و بنیان یافته است بدین ترتیب مهم است بدانیم که نقش و تاثیر مبنای ایدئولوژی سیاست خارجی نظام بر روابط دو کشور ایران و پاکستان چه تاثیری گذاشته است. با این رویکرد، جمهوری اسلامی ایران، پاکستان را یکی از مهمترین گزینه ها در همکاریهای دوجانبه تلقی می نماید. و بر گسترش مناسبات فیما بین تاکید می ورزد.

۱-۲- ضرورت و اهمیت موضوع؛

یکی از موضوعات تاثیرگذار بر همکاری دو جانبه و چند جانبه، مبانی ایدئولوژیک است که تاثیر فراوانی بر رویکرد ارتباط میان دو کشور گذاشته است. انقلاب اسلامی ایران کشورها و ملت های فراوانی را تحت تاثیر خود قرار داده که این تاثیرات، فرصت ها و تهدیدهای فراوانی برای ایران به وجود آورده است یکی از کشورهایی که به شدت از انقلاب اسلامی ایران ملهم گردید کشور پاکستان بود. مردم پاکستان با آغوش باز از انقلاب اسلامی ایران استقبال نمودند و در این میان شیعیان پاکستان بیش از هر گروه دیگری پذیرای انقلاب ایران گردیدند. از طرفی شناخت دقیق و همه جانبه کشورهای همسایه و تحولات آنها و چگونگی ارتباط و همکاری و در صورت لزوم برخورد با آنان، از مسئولیت های سنگین در دستگاه سیاست خارجی دولت ها است. در واقع امنیت و منافع ملی در گرو توجه به اوضاع و احوال داخلی و شرایط پیرامونی و حاشیه ای مرزها و مربوط به کشورهای همجوار است. از سوی دیگر محیط سرزمینی و استراتژیک ایران در معرض حوزه های متعدد ژئوپلیتیک بیرونی است که در ایجاد امنیت و یا ناامنی ایفای نقش می کنند. همچنین مناطق بی ثبات هم جوار خصوصاً در شرق کشور باعث دغدغه ها و نگرانی های استراتژیکی شده اند. ناپایداری دولت های پیرامونی و اقتدار قومی و مذهبی آنها تا داخل کشور، و نیز وجود بزرگترین قطب تولید مواد مخدر، و انواع قاچاق در مرزهای شرقی، بر آسیب پذیری ایران افزوده است. مناسبات دو کشور ایران و پاکستان به دلایل متعددی از اهمیت ویژه ای برخوردار است زیرا علاوه بر همسایگی و داشتن مرزهای طولانی، دارای مشترکات فرهنگی، مذهبی و امنیتی می باشند. دولت های هر دو کشور همیشه مساعی خود را مبذول برقراری روابط فعال و همه جانبه و بسط علائق مشترک نموده اند.

۱-۳- پرسش های اصلی و فرعی پژوهش؛

پرسش اصلی:

مبانی ایدئولوژیک سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران چه تاثیری بر روابط با جمهوری

اسلامی پاکستان گذاشته است؟

پرسش فرعی: مبانی ایدئولوژیک سیاست خارجی ایران کدامند؟

۴-۱- پیشینه پژوهش موضوع و جنبه‌های جدید این پژوهش؛

گرچه تاکنون در خصوص مبانی ایدئولوژی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران کتب و مقالات فراوانی به رشته تحریر در آمده است که هر یک از آن بطور مبسوط در خصوص موضوع بحث مطالبی ارائه نمودند اما در ارتباط با تاثیر مبانی ایدئولوژیک جمهوری اسلامی ایران در رابطه با پاکستان مطالبی بدست نیامده است همچنین کاری مستقل و پایان نامه ای در این رابطه مشاهده نشده است از اینرو با توجه به نبود مقاله و کتبی در این خصوص محقق قصد دارد تا در این زمینه با تحقیق و حضور در آن کشور به تاثیرات واقعی آن دست یافته و پژوهشی را به رشته تحریر در آورد. اگر چه در این راستا پژوهشگر کتب و مقالات چندی را مورد بررسی قرار داده است از جمله آن می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱- عبدالعلی قوام، اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل. نشر سمت، چاپ اول ۱۳۷۰

عبدالعلی قوام در کتاب اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل بر این باور است "هر نظام سیاسی ایدئولوژیک، اهداف سیاست خارجی خود را در چارچوب باورها و آرمانهای خویش تعریف می کند و می افزاید در حقیقت، «ایدئولوژی یک چارچوب ذهنی به وجود می آورد تا براساس آن سیاست گزاران، واقعیتها را درک نمایند. در این روند اطلاعات و پیامهای واصله از محیط معنا و مفهوم پیدا کرده و در طبقه بندی خاصی مورد تبیین و تفسیر قرار می گیرد."

۲- محمود سریع القلم، سیاست خارجی. ج. ۱. ایران، پارادایم ائتلاف (تهران: مرکز تحقیقات

استراتژیک، ۱۳۷۹)

محمد سریع القلم در کتاب سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، پارادایم ائتلاف می آورد: "اهداف سیاست خارجی تحت الشعاع عوامل تاریخی، فرهنگی و سیاسی مختلفی هستند. در مورد عوامل مؤثر بر تعیین اهداف سیاست خارجی دیدگاه‌های گوناگونی وجود دارد و کشورها هم تجربه‌های مختلفی را نشان می‌دهند. در مباحث طرح شده درباره اهداف ملی مقوله‌هایی چون منشأ اهداف، انگیزه‌های انسانی و ملی اهداف، ماهیت اهداف سیاست خارجی و رابطه اهداف با یکدیگر مطرح می‌باشد. در این مقاله بر عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر شکل‌گیری اهداف ملی و رابطه آن با تعقیب منافع ملی در سیاست خارجی و به طور خاص سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران پرداخته است." به طور کلی وی بر این باور است: "متغیرهای اساسی ذیل بر شکل‌گیری اهداف

سیاست خارجی تأثیر عمده‌ای می‌گذارد: اول، نیازهای اقتصادی کشورها که از اولویت‌های اصلی سیاست خارجی است؛ دوم، نیازهای سیاسی کشورها مانند وضعیت سیاسی و ثبات یا عدم ثبات، مشروعیت یا عدم مشروعیت کشورها؛ سوم، نیازهای فرهنگی یا ایدئولوژیک هر جامعه که در جوامع و نظام‌های مختلف صیغه‌ها و جلوه‌های متفاوتی پیدا می‌کند. " او سه متغیر اساسی را در شکل‌گیری اهداف سیاسی خارجی را مؤثر می‌داند: ۱. فرهنگ سیاسی انباشته شده؛ ۲. ماهیت اجتماعی، فکری و طبقاتی نخبگان ابزاری (صاحبان قدرت و ثروت)؛ ۳. اهداف و استراتژی‌های کلان. " در این ارتباط می‌توان گفت متغیر سوم نتیجه دو متغیر اول و دوم است؛ به عبارت دیگر، اگر اهداف کلان یک کشور را استخراج کنیم، به صورت تلویحی فرهنگ سیاسی انباشته شده و ماهیت فکری و طبقاتی نخبگان ابزاری آن را نیز خواهیم فهمید.

۳- فرامرز رفیع پور، آناتومی جامعه (تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۷۸).

فرامرز رفیع پور در کتاب آناتومی جامعه می‌نویسد "جمهوری اسلامی ایران در سیاست خارجی خود دارای نظام ارزشی برگرفته از دستورها و مبانی اسلامی است. اهمیت ارزش‌ها در این است که می‌تواند مبنای بسیاری از رفتارها و ایستارها در سیاست خارجی گردد و دلایل و توجیه بسیاری از اهداف و کنش‌ها را در اختیار سیاست‌گذاران قرار دهد. وقتی تعداد زیادی از ارزش‌ها در یک شبکه روابط «علی» و مرتبط با هم قرار می‌گیرند، در واقع یک نوع ارتباط، پیوستگی و تقدم و تأخر را نشان می‌دهند که در آن صورت صحبت از نظام ارزشی می‌شود. وی معتقد است نظام ارزشی موجود در سیاست خارجی ایران مبنای رفتارهای سیاست خارجی آن است. این نظام ارزشی در برخی موارد با قواعد و هنجارهای بین‌المللی سازگاری و همگرایی دارد و در بعضی از زمینه‌ها با آنها تعارض پیدا می‌کند. اگر مهم‌ترین خصلت سیاست خارجی ایران را در اسلامیت و انقلابی بودن آن بدانیم، ایران اسلامی در سیاست خارجی خود، رسالت، تعهد و نقش خاصی قائل است که آن را در چالش با ساختار نظام بین‌الملل قرار می‌دهد.

۴- حاجی یوسفی، امیر محمد، (۱۳۸۴)، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در پرتو تحولات منطقه ای، انتشارات وزارت خارجه.

امیر محمد حاجی یوسفی در کتاب سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در پرتو تحولات منطقه ای بر این باور است "سیاست خارجی کشورها تحت تاثیر دو عامل عمده شکل می‌گیرد که

عبارتند از ۱- محیط ذهنی که همان ارزشها و تصورات سیاستگذاران است. ۲- محیط عینی که خود شامل دو بخش محیط داخلی (شرایط داخلی کشور) و محیط بین‌المللی (شامل محیط منطقه ای و محیط جهانی) است. ارزشها، تصورات و نگرانی‌های ملی سیاستگذاران بر آنچه که انجام دادند برای آنان مطلوب است تاثیر می‌گذارد، اما محیط (داخلی، منطقه ای و جهانی) تعیین کننده آن چیزی است که دولت‌ها قادر به انجام آن هستند."

وی بر این اعتقاد است که در این فرآیند به لحاظ ویژگی‌های خاص ج.ا.ایران و تأکید بر رویکردهای ایدئولوژیک، نگرش واقع‌گرایانه در سیاست خارجی به این معناست که در عین حفظ مطلوبیت‌ها با درک شرایط محیط بین‌المللی و نیز شناخت دقیق ظرفیتهای متنوع در سیستم‌ها و زیرسیستم‌های قدرت منطقه ای ایران، تلاشها بر چگونگی دستیابی به مطلوبهای نظام سیاسی کشور، طراحی شوند.

۵- مصفا، نسرين، (۱۳۸۵)، طرح جامع پژوهشی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، نشر وزارت خارجه.

در کتاب طرح جامع پژوهشی نگاهی به سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران آمده است: "شرایط محیط بین‌المللی (منطقه ای و جهانی) که شرایط سیستمی نامیده می‌شوند از دو طریق بر رفتار و سیاست خارجی دولت‌ها تاثیر می‌گذارند نخست اینکه شرایط سیستمی در اغلب موارد بوجود آورنده محدودیت‌ها و در برخی موارد بوجود آورنده فرصت‌ها باشد. تحلیل و بررسی سیاست خارجی ج.ا.ایران مستلزم مطالعه در دو مقطع متفاوت از ساختار نظام بین‌الملل است: مقطع نظام دوقطبی از ۱۹۷۹ تا ۱۹۸۹م و مقطع نظام کنونی که از ۱۹۸۹ به بعد است. محور اساسی نظام بین‌الملل دوقطبی بر سلسله ای از همکاری‌ها و ائتلاف‌های متقارن و غیر متقارن استوار بود که در آن ائتلاف‌هایی بین قدرت‌های بزرگ با کشورهای هر منطقه شکل می‌گرفت. اما در نظام تک‌قطبی کنونی با دگرگونی در همکاری‌ها و منازعات نظام دوقطبی، سلسله جدیدی از الزامات برای کشورها ایجاد شده که در قالب اصل جامعه پذیری آنها قابل تبیین است، زیرا تنها منبع ائتلاف و یا اتحاد، تک‌قطب قدرت جهانی است و گزینش قابل اطمینان دیگری وجود ندارد. در نظام دوقطبی تامین امنیت عمومی کشورها با اتصال به یکی از دو بلوک تاحدی قابل تضمین بود، اما در نظام کنونی موفقیت کشورها در سیاست خارجی مستلزم سخت‌کوشی و تلاش‌های فراوان است و قدرت مانور برای